

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 19 (32)

Суми – 2019

SECTION 6
LAND LAW; AGRICULTURAL LAW; ENVIRONMENTAL LAW;
NATURAL RESOURCES LAW

СЕКЦІЯ 6
ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО;
ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i19.p74>

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ЯКІСТЬ» ТА «БЕЗПЕЧНІСТЬ» ПРОДУКЦІЇ

*Маланчук Тетяна Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, європейського права
та цивільно-правових дисциплін,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

*Зайцев Євгеній Олексійович,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

В статті здійснено комплексний аналіз стану сучасного законодавчого регулювання питань якості та безпеки продукції у контексті забезпечення прав споживачів на належну якість товарів (робіт, послуг). Зазначено, що з огляду на різноманіття різних властивостей, складових поняття якості, найбільшої уваги потребують недоліки, які здатні завдати шкоди життю, здоров'ю або майну споживача, тобто ті недоліки, які свідчать про те, що товар є небезпечним. Безпека товарів, робіт і послуг як юридична категорія має особливе значення і є однією з функцій держави щодо забезпечення громадської безпеки. Заходи державного впливу на виробників та продавців товарів, осіб, які виконують роботи та надають послуги повинні спрямовуватися на забезпечення захисту основних громадянських прав людини. У більшості випадків це імперативні вимоги щодо безпеки, які затверджуються спеціальними нормативно-правовими актами, а також заходи державного нагляду та контролю щодо забезпечення безпеки вироблених товарів, робіт і послуг. Законодавець, даючи визначення безпеки, вживає термін «безпека товарів (робіт, послуг)», але доцільно було б провести градацію цих понять, так як безпека товарів - це стан товару, який дозволяє його реалізувати, використовувати, зберігати, транспортувати, утилізувати без шкоди для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього середовища в звичайних умовах, а безпека робіт і послуг - це якість захищеності законних прав споживача при здійсненні діяльності осіб, які виконують роботи та надають послуги, небезпека для життя, здоров'я, майна споживача не повинна проявляти себе ні при їх виконанні і наданні, ні згодом. Зауважено, що вимоги до

якості повинні стати обов'язковими при формуванні технічних умов на виробництві. Зазначено, що для забезпечення ефективності правового регулювання безпеки товару, роботи або послуги необхідно розглядати як повноцінну властивість, що входить до складу юридичного поняття якості.

Зроблено висновок, що безпека товару є невід'ємною властивістю будь-якого товару, роботи і послуги, виступаючи складовим елементом категорії якості. Відсутність такої властивості як безпека свідчить про те, що товар, робота чи послуга є неякісними.

Ключові слова: якість, безпека, належна якість, неналежна якість, технічні умови, споживачі.

Malanchuk T.V., Zaitsev E.A. The correlation of the categories of "quality" and "safety" of products. The article analyzes complex state of the modern legislative regulation of quality and product safety issues in the context of ensuring consumers' rights to the proper quality of goods (works, services). It is stated that in view of the variety of different properties that make up the notion of quality, the most important are the defects, which are capable of damaging the life, health or property of the consumer, that is, the defects, which indicate that the goods are dangerous. The safety of goods, works and services as a legal category is of particular importance and is one of the functions of the state to ensure public safety. State measures of influence on manufacturers and sellers of goods, persons who perform work and provide services should be aimed at ensuring protection of fundamental civil rights. In most cases, these are imperative requirements for safety, which are approved by special legal acts, as well as measures of state supervision and control to ensure the safety of manufactured goods, works and services. The legislator, when defining security, uses the term "safety of goods (works, services)", but it would be advisable to carry out a graduation of these concepts, since the safety of goods is a state of goods that allows it to be sold, used, stored, transported, disposed of without harm for life, health, property of the consumer and the environment in normal conditions, and the safety of works and services is the quality of protection of the legal rights of the consumer in carrying out the activities of persons who perform work and provide services, danger to life, health, property yvacha should not manifest itself either in their implementation and providing or later. It is noted that quality requirements should be made mandatory when designing production specifications. It is stated that in order to ensure the effectiveness of legal regulation, the safety of a product, work or service must be considered as a full-fledged property within the legal notion of quality.

It is concluded that product safety is an integral feature of any product, work and service, acting as an integral element of the quality category. Lack of safety features indicates that the product is of poor quality.

Keywords: quality, safety, proper quality, improper quality, specifications, consumers.

Постановка проблеми. Щорічно товарами, роботами і послугами неналежної якості українським споживачам завдається шкода на кілька мільйонів гривень. Особливу тривогу викликає продаж продовольчих товарів, оскільки саме вони можуть нести безпосередню загрозу для життя і здоров'я людей.

Проблема забезпечення належної якості товарів, робіт і послуг вже давно набула всеукраїнських масштабів, а тому вимагає негайного і кардинального вирішення. Розвиток міжнародної торгівлі, вступ України до Світової організації торгівлі та інтеграція в Європейське співтовариство зобов'язують приділяти особливу увагу якості та безпеці товарів, робіт і послуг задля зростання їх конкурентоспроможності на зарубіжних ринках. Проблеми правового забезпечення населення якісними життєвими

благами, безпечними товарами (роботами, послугами), здійснення ефективного захисту прав споживачів входить в число найважливіших стратегічних проблем соціально-економічного та правового розвитку будь-якої держави. Успішне вирішення цих проблем залежить від системного підходу, наукового обґрунтування, якості діючих нормативно-правових актів, професійного правозастосування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Даній тематиці присвячено чимало наукових досліджень і публікацій як вітчизняних так і зарубіжних авторів: С.М. Безродної, А.О. Болотнікова, О.І. Гойчук, В.В. Добровольської, Л. Іваненко, В.О. Кислицина, І. Поліщук, С.А. Разумової, Л.В. Страшинської, М.І. Шаповал, М.А. Краснова, М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі та інших. Але питання якості та безпеки продукції будуть підніматися

завжди і не можуть втратити своєї актуальності ні за яких умов, оскільки постійна поява нових виробників та нових видів товарів викликають необхідність безперервного аналізу даного сегменту ринку, щоб уникнути появи недоброякісної продукції, яка може нести загрозу як для здоров'я, так і для життя споживача, яким є кожен з нас.

Метою статті є комплексний аналіз стану сучасного законодавчого регулювання питань якості та безпеки продукції у контексті забезпечення прав споживачів на належну якість товарів (робіт, послуг).

Виклад основного матеріалу. Якість - одна з найрізноманітніших категорій, з якими доводиться стикатися людям у процесі своєї життєдіяльності. До поняття якості звертаються при виборі предметів для задоволення різних потреб, при оцінці результатів виконання різних виробничих операцій, а також коли хочуть охарактеризувати співвідношення властивостей, що виражають суть предмета, або співвідношення предметів між собою, або співвідношення між явищами, або співвідношення між предметами і явищами.

З огляду на різноманіття різних властивостей, складових поняття якості, найбільшої уваги, на наш погляд, потребують недоліки, які здатні завдати шкоди життю, здоров'ю або майну споживача, тобто ті недоліки, які свідчать про те, що товар є небезпечним.

Безпека товарів, робіт і послуг як юридична категорія має особливе значення і є однією з функцій держави щодо забезпечення громадської безпеки. Заходи державного впливу на виробників та продавців товарів, осіб, які виконують роботи та надають послуги повинні спрямовуватися на забезпечення захисту основних громадянських прав людини. Ці заходи носять громадсько-правовий характер. У більшості випадків це імперативні вимоги щодо безпеки, які затверджуються спеціальними нормативно-правовими актами, а також заходи державного нагляду та контролю щодо забезпечення безпеки вироблених товарів, робіт і послуг. Цивільне право, властивими лише йому, як галузі приватного права методами, забезпечує захист порушених прав осіб, яким було завдано шкоди товарами, роботами і послугами, які є небезпечними.

У доктрині цивільного права можна зустріти такі визначення «безпеки товару»: «відповідний стан товару, результату роботи, при якому життя, здоров'ю та майну споживача, а також навколишньому середовищу небезпека не загрожує»; «відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну споживача,

навколишньому середовищу при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, утилізації товару або в процесі роботи (надання послуги)». Деякі автори відзначають, що особлива важливість зазначеного права для законодавця полягає в тому, що успішна його реалізація зачіпає не тільки інтереси споживача, а й його життя, здоров'я, майно, навколишнє середовище [1, с.160].

Згідно ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів» безпека продукції - відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виготовлення і утилізації продукції [2]. Дане визначення відповідає загальним принципам захисту інтересів споживачів, затверджених Генеральною Асамблеєю ООН.

Стаття 293, п.3 Цивільного кодексу України декларує право фізичної особи на «безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти та предмети побуту)» [3].

Господарським кодексом України урегульовано питання забезпечення якості товарів: «якість товарів, що поставляються, повинна відповідати стандартам, технічним умовам, іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів» (ст. 268 п. 1) [4].

Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» вводить визначення термінів «безпечний харчовий продукт», «небезпечний харчовий продукт», «інформація про харчовий продукт», «система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР)» (ст. 1) [5].

Закон України «Про рекламу» встановлює загальні вимоги до реклами і вводить заборону «подавати відомості або закликати до дій, які можуть спричинити порушення законодавства, завдають чи можуть завдати шкоди здоров'ю або життю людей та/чи довкіллю, а також спонукають до нехтування засобами безпеки» [6].

Безпека товару (роботи, послуги), з одного боку, є обов'язковою умовою їх належної якості, а з іншого боку - входить до числа звичайних умов операцій, що здійснюються зі споживачами. Ці умови носять імперативний характер і не можуть бути змінені угодою сторін, оскільки в протилежному випадку будуть порушуватися вимоги Закону України «Про захист прав споживачів». Разом з тим вимога безпеки товару (роботи, послуги) виділяється чинним законодавством серед всіх

інших властивостей, які характеризують його якість. Все це свідчить на користь того, що безпека особливо виділяється в ряді інших властивостей товару (роботи, послуги).

З плином часу судова практика виробила такі характерні ознаки обов'язку забезпечити безпеку:

- цей обов'язок є додатковою умовою по відношенню до основного обов'язку за договором: самого по собі, безвідносно до будь-якого договору, обов'язку забезпечити безпеку не існує; крім того, недостатньо одного того факту, що шкода заподіяна контрагенту за договором, важливо, щоб він був пов'язаний з виконанням одного з договірних обов'язків;

- його зміст - не створювати загрозу заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи: оскільки обов'язок забезпечити безпеку пов'язаний із заборобою завдавати шкоди здоров'ю, він може існувати тільки по відношенню до фізичних осіб;

- він визнається за боржником, який займається професійною діяльністю: те, що наявність такого обов'язку визнається за особами, які є професійними учасниками обороту, є одним із проявів загальної тенденції встановлення більш суворих правил щодо цієї категорії осіб; по суті, мова йде про перенесення ризику на більш сильну в економічному плані сторону, яка має більше можливостей для запобігання шкоди.

Тлумачення дефініції «безпека товару (роботи, послуги)» дає підстави вважати, що вона означає безпечне використання товару (роботи, послуги) як при його безпосередньому, так і при іншому розумно можливому використанні. Той, хто несе відповідальність за вихід товару на ринок, повинен забезпечити, щоб ці товари не ставали небезпечними через неправильне поводження або зберігання [7].

Цілком погоджуємося з В.В. Богдан, який зазначає, що законодавець, даючи визначення безпеки, вживає термін «безпека товарів (робіт, послуг)», але доцільно було б провести градацію цих понять, так як безпека товарів - це стан товару, який дозволяє його реалізувати, використовувати, зберігати, транспортувати, утилізувати без шкоди для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього середовища в звичайних умовах, а безпека робіт і послуг - це якість захищеності законних прав споживача при здійсненні діяльності осіб, які виконують роботи та надають послуги, небезпека для життя, здоров'я, майна споживача не повинна проявляти себе ні при їх виконанні і наданні, ні згодом [8].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що безпека товару є невід'ємною властивістю будь-якого товару, роботи і послуги, виступаючи складовим елементом категорії якості. Відсутність

такої властивості як безпека свідчить про те, що товар, робота чи послуга є неякісними. Проте різноманіття властивостей, належних товарам, роботам і послугам, не виключає того, що наявність в них такої властивості як безпека, при відсутності інших юридично значущих властивостей, дозволяє їх визнати недоброякісними.

В рамках законодавства про технічне регулювання, яке спирається на світову практику, обов'язкове дотримання вимог до безпеки продукції закріплено технічними регламентами. Якість же стала категорією добровільною. Колишня опора радянської системи якості – ДСТУ – перестали бути обов'язковими. Тому бізнес, який в першу чергу мотивований економічною складовою будь-якої своєї дії, звичайно ж, шукає варіанти як можна мінімізувати витрати і отримати більшу вигоду. А якість – це завжди додаткові витрати. Тому сьогодні актуальним завданням стає орієнтація вітчизняного бізнесу на те, щоб продукція, що випускається була відповідної якості. Мається на увазі, що вимоги до якості повинні стати обов'язковими при формуванні технічних умов на виробництві. Виробники мають урівноважувати і оцінювати часто суперечливі завдання із забезпечення прибутковості, задоволення потреб споживачів та інтересів усього суспільства [9, с.38].

Цілком погоджуємося з твердженням П.А. Орлова, який зазначає, що найважливішою функцією органів державного управління має бути, з одного боку, створення сприятливих умов для виробництва вітчизняними виробниками конкурентоспроможної продукції, а з іншого – запровадження ефективного контролю і високої відповідальності за виробництво неякісної продукції, стимулювання розвитку соціально відповідального маркетингу [10, с. 112].

Перехід на вимоги технічних регламентів, які встановили обов'язкові нормативи безпеки і залишили за межами контроль якості, привніс багато позитивного, але, разом з тим, і розмив досить сильно поняття якості. Вважаємо, що для забезпечення ефективності правового регулювання безпеку товару, роботи або послуги необхідно розглядати як повноцінну властивість, що входить до складу юридичного поняття якості. Відсутність концептуально єдиного законодавчого підходу у визначенні правової природи безпеки товарів, робіт, послуг породжує питання про те, чи є небезпечний товар, робота, послуга якісними. І навпаки, чи можемо ми говорити про те, що неякісний товар, робота, послуга є безпечними?

Вагомим інструментом підвищення відповідальності товаровиробників є, на наш погляд, узгодження українського законодавства

щодо забезпечення якості і безпеки продукції, а також захисту прав споживачів з нормами законодавства ЄС, що включає недопущення безвідповідальної діяльності бізнесу по відношенню до споживачів.

Таким чином можемо підсумувати, що, на нашу думку, система якості повинна обов'язково перетинатися з питаннями системи безпеки. Адже ці поняття досить складно розділити, оскільки система якості не може не зачіпати питання безпеки.

Література:

1. Безродна С. М. Управління якістю : навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей. Чернівці: ПБКФ «Технодрук». 2017. 174 с.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1023-12>.
3. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.
4. Господарський кодекс України: Закон, Кодекс від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15>.
5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/771/97-вр>.
6. Про рекламу: Закон України від 03 липня 1996 року № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/270/96-вр>.
7. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
8. Богдан В.В. Теоретико-прикладные проблемы защиты прав потребителей в Российской Федерации. Москва, 2015. 284 с.
9. Корсак В. І. Етапи розвитку функції соціальної відповідальності у комерційних організаціях. Матеріали Інтернет-конференції «Соціальні, гуманітарні, громадянські аспекти впливу на парадигму розвитку підприємств в умовах турбулентності ринкової системи та нестійкого економічного середовища». БДФЕУ, 2013. URL: bsfa.edu.ua/files/konf/22032013/s5/Korsak.pdf.
10. Орлов П. А. Проблемы социальной ответственности субъектов хозяйствования и их рекламной деятельности. Економіка розвитку. 2014. № 1 (69). С. 109–116.